

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

MMXIV.

II. ÉVFOLYAM I. SZÁM

KÜLÖNLENYOMAT

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

Magyarországi válságkezelés néhány nemzetbiztonsági vonatkozása

Dr. Héjja István

Absztrakt:

A szerző cikkében az ország biztonságát veszélyeztető kihívásokra utalva felvázolja az ország védelmi rendszerével szemben támasztott követelményeket. Továbbá bemutatja a NATO és a nemzeti válságreakáló rendszerek keretében kidolgozott válaszlépések tartalmát, ebben a Magyar Honvédség és a különböző polgári válságkezelő, válságreakáló szervezetek és a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatát s ezek együttműködésének kereteit.

Kulcsszavak: hazai válságkezelés, hírszerzés, felderítés, elhárítás

Abstract:

Referring to the security challenges and threats the author describes the requirements of the national defense system. In addition to that the response procedures elaborated by the NATO and the national crisis system are also explained, including the role of the Hungarian Army, the various civilian crisis management and response organizations, the national security services and the framework of their cooperation.

Keywords: national crisis management, intelligence, reconnaissance, counterintelligence

A magyarországi válságkezelés néhány nemzetbiztonsági vonatkozása

Magyarország Kormánya a külpolitikát, a biztonság- és a védelempolitikát egymással szoros összefüggésben kezeli. Az ország biztonságát két alappillérre építi: egyfelől az euro-atlanti integrációra és a vele együtt járó nemzetközi együttműködésre, másfelől a nemzet önerejére.

A világban – a tágabb és a szűkebb földrajzi környezetben – jelentkező válságjelenségek, veszélyhelyzetek az országunkat érzékenyen érintik. Beindíthatnak olyan folyamatokat, amelyekkel párhuzamosan az államnak intézkedési kötelezettségei vannak. A negatív tendenciák eluralkodhatnak, hatásaik érvényesülnek az egyes országok gazdasági, társadalmi és politikai életében és a folyamatok gyorsan nemzetközivé válhatnak, bizonyos gyorsító hatások eszkalációs folyamatot indulhatnak be, illetve a destabilizáló tényezők egyre összetettebben jelentkezhetnek.

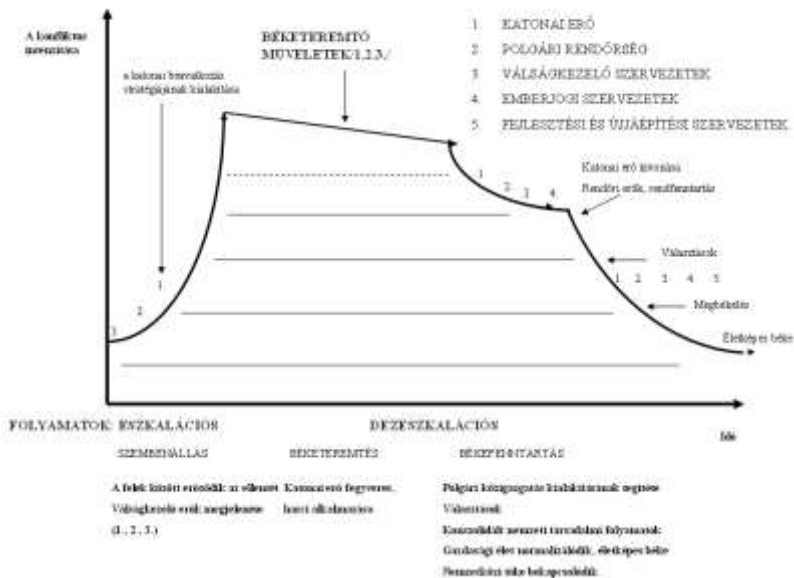
Az elmúlt évtizedek válság és katasztrófa eseményei felvetették a válsághelyzetek kezelésével kapcsolatos eljárási és működési rend közösségi kialakításának, illetve adott esetben a lehető leggyorsabb összehangolt nemzetközi cselekvések beindításának szükségességét. Megváltozott az egész világ érzékenysége a kihívások és a fenyegetések jellegének átalakulása következtében. Az államok közötti hagyományos fegyveres konfliktusok veszélye a minimálisra csökkent, ugyanakkor megnőtt az országokon belüli kiemelkedő veszélyeket hordozó katasztrófák és a társadalmi feszültségekből eredő határokon átnyúló fenyegetések lehetősége. Ezen túl a biztonságra hatást gyakorol ilyen helyzetekben, egy sor egymással összefüggő komplex jellegű, fenyegetés megjelenése is, amelyek viszonylag gyorsan átlépik esetleg azokat a határokat, amiket még helyileg, vagy tartományi (regionális) szinten kezelni lehet. Ilyenek többek között a polgárháborús helyzeteket követő menekülthullámok kezelése, vagy a tömegpusztító és hordozó eszközeik elterjedése, a szervezett bűnözés, a kábítószer kereskedelem, embercsempészet, terrorizmus, és mind ezek összetett hatásai stb.

A válság egy sajátos nemzeti vagy nemzetközi helyzet, amely a "normális" szintek fölé emeli a destabilizáló erők, vagy tényezők hatását a nemzetközi rendszereken vagy annak alrendszerain belül, és megnöveli a rendőri és biztonsági erők által rendes körülmények között még kezelhető cselekmények bekövetkezésének valószínűségét.

E fogalom és hasonló más fogalmak, meghatározások közös jellemzője, hogy egy adott államon, vagy több országot érintő régióon belül, az általános rend és a közösség alapvető funkcióinak ellátása terén jelentkező "zavarok", az általános működési rendszert jelentősen befolyásoló, arra hatást gyakorló esemény, kö-

rülmény, amely akár szélsőséges intenzitással váratlanul vagy hosszabb “lappangási” idő elteltével valósul meg. Tehát a válság általában nem egy gyors lefolyású, vagy rövid ideig tartó esemény, hanem hosszabb időszakot ölelhet át a destabilizálódott állapottól a konszolidált állapot helyreállításáig.

A válsághelyzetben adott kormányzati, vagy a nemzetközi szervezetek által hozott intézkedéseket, illetve ezen tevékenység sorozatot nevezzük válságkezelésnek¹. A válságkezelés magában foglalja mindazon szervezetek tevékenységét, rendelkezéseket és rendszabályokat, amelyek alkalmazásával a válságkezelők a válságot ellenőrzésük alatt tudják tartani egészen az elfogadható megoldás létrejöttéig.

1. sz. ábra: A válság folyamata (szerkesztette: Dr Héjja István)

A válság teljes időtartama előre nehezen meghatározható. Az egész folyamatnak két fázisa van: az eskalációs és a dezeskalációs fázis. Ha a katonai, katonapolitikai területről vesszük a példát, akkor a válságkezelés eskalációs szakaszába tartozik, hogy polgárháborús helyzetben az események egyre inkább kiszélesedő méreteket érnek el. Cél ilyen esetben a lakosság ellátásának legalább az elégsé-

¹ A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról III. fejezet

ges szintű biztosítása, a konfliktus megelőzése, a béketeremtés, részben a békefenntartás; a deeszkalációs szakaszba sorolható a békefenntartás és a békeépítés. Az erőfeszítéseknek arra kell irányulni, hogy az eszkalációs szakasz minél rövidebb ideig tartson és a konfliktusos helyzeteknél azok intenzitása alacsony szinten maradjon és minél kisebb körzetre terjedjen ki. Alapvető célkitűzés lenne a válság megelőzése, de ha már kialakult, a feladat mielőbb az állami élet normális vitelének elősegítése.

A magyar válságkezelés rendszere

Az alkotmányos jogrenden alapuló demokratikus államszervezetek hagyományosan állami feladatként határozzák meg a védelmi igazgatás kialakításával, fenntartásával, továbbá működtetésével kapcsolatos tevékenység komplexumot. Ennek alapjait az adott időszak jogi szabályozásának megteremtése jelenti. Ezen jogi szabályozás minden egyes állam alaptörvényében (alkotmányában) kerül megfogalmazásra. E kérdéskör tisztázását indokolja, hogy 2010 óta számos jogszabályváltozás történt, valamint 2012. január 1-től új alkotmány, Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban Alaptörvény) lépett életbe. Az Alaptörvény, azon alkotmányok közé tartozik, amelyek részletesen foglalkoznak a különleges jogrend szabályozási kérdéseivel². Az Alaptörvény jelenleg öt rendkívüli helyzetet sorol fel, amikor külső támadás, vagy belső feszültség, esetleg katasztrófa esetén a különleges jogrend alkalmazása lehetséges.

A magyar Alaptörvény a rendkívüli helyzetek öt formáját nevesíti:

- a rendkívüli állapotot,
- a szükségállapotot,
- a veszélyhelyzetet,
- a megelőző védelmi helyzetet,
- a váratlan támadás esetét.

Magyarország sajátos földrajzi helyzete következtében Európa azon országai közé tartozik, amelyek erőteljesen érzékelik az új típusú fenyegetések megjelenését, érvényesülését, és válságok esetén az összetett hatások jelentkezését.

² Sarkalatos törvények, amelyek érintik a honvédelem és a katasztrófavédelem területét: a különleges jogrendben alkalmazandó részletes szabályokról és a honvédelmi, illetve a katasztrófavédelmi kötelezettségről szóló törvények (tehát a 2011. évi CXIII. törvény és a 2011. évi CLXXVII. törvény).

Magyarország NATO (North Atlantic Treaty Organization), EU (European Union) tagsága alapvetően új helyzetet teremtett Magyarország számára mind a nemzetközi rendszerben elfoglalt helye, és az ország biztonsága, mind pedig a válságkezelésre történő felkészülés szempontjából. A Szövetség, az EU politikai, polgári és katonai szervezetével való együttműködés új feladatokat teremtett és teremt az érintett intézmények számára.

A honi területen folytatott válságkezelésben meghatározó, hogy vezetésük teljes egészében a nemzeti hatóságokra és döntően honi szervezetekre hárul. A NATO tagállamok a szövetségi útmutatások alapján maguk dolgozták ki saját Nemzeti Válságreakálási Rendszerüket (NVR). A nemzeti válságreakálási intézkedések a NATO, EU válságreakálási rendszerével összhangban, a hazai jogszabályi környezetbe illesztés és alkalmazás követelményeinek érvényesítésével kerültek kidolgozásra.

A XXI. század kihívásainak megfelelő, rugalmas rendszert dolgoztak ki. A megfogalmazott követelmények hatására már a 2002. évi prágai NATO csúcson a tagállamok megegyeztek a NATO Válságreakálási Rendszer (NATO Crisis Response System, NCRS) kereteiről, továbbá arról, hogy a tagállamok a saját nemzeti rendszerüket összhangba hozzák az új rendszerrel. Az alapidokumentumokban lerögzített rendszer biztosítja, hogy a Magyarország a NATO-val és az EU-val harmonikusan tudjon fellépni a különböző válsághelyzetek megelőzése, kezelése, valamint következményei felszámolásának időszakában. Ez egyben azt jelenti, hogy az Észak-atlanti Tanács által elfogadott és a NATO-ban bevezetett intézkedésekre a helyzetértékelés és a nemzeti reakálás feltételeit minden időben meg kell teremteni.

A NATO, EU válságreakálási rendszerrel összhangban álló nemzeti intézkedési rendszer kialakítása és alkalmazása egyben a Nemzeti Válságreakálási Rendszer (NVR) alapjainak megalkotását is jelentette. A Nemzeti Válságreakálási Rendszer létrehozására vonatkozó szakmai álláspont nélkülözhetetlennek tartja egy, a tárcák felett álló kormányzati koordinációs szervezet (kormánybizottság) megalkotását.

Az NVR a válságkezeléssel kapcsolatos elvek, szervezetek, tevékenységek és az azt meghatározó tényezők összessége. Az NVR-nek egy működőképes rendszert kell biztosítani a különböző intenzitású és kiterjedésű válsághelyzetekre. Összhangot kell teremtenie a nemzeti, illetve nemzetközi polgári és katonai intézkedések szintjén a válsághelyzet megelőzése, elhárítása, következményeinek enyhítése és felszámolása érdekében.

Működésének célja:

- a szövetségi, közösségi elvárásoknak is megfelelő, azokat a belső szabályozásban érvényre juttató, de a nemzeti sajátosságokat is magában foglaló, az ENSZ, a NATO, az EU vagy más nemzetközi szervezet mechanizmusával, rendszerével együttműködésre képes rendszer kialakítása és működtetése;
- teljes körű felkészültség biztosítása a szövetségi, illetőleg a nemzeti válságreagáló intézkedések megtétele érdekében;
- a nemzetközi és a hazai válságkezelésben résztvevő szervek és szervezetek összehangolt tevékenységének biztosítása;
- a válságkezeléssel kapcsolatban nemzetközi szinten kezdeményezett intézkedések hazai beillesztése a rendszerbe;
- a hazai válságkezelés során a szükséges mértékű és nemzetközi szinten is indokolt intézkedések bevezethetősége.

Tartalmazza a végrehajtó hatalomnak a rendszer irányításával, működtetésével kapcsolatos feladatait, a rendszer irányítása, működtetése terén feladattal rendelkező szervezeteket és feladatokat, a rendszer működésével összefüggő alapvető eljárási szabályokat, a nemzeti válságkezelési intézkedéseket tartalmazó nemzeti válságreagálási kézikönyvet, valamint a nemzeti válságreagálási intézkedések bevezetésére és alkalmazásának rendjére szolgáló szabályokat.

A Nemzeti Válságreagálási Rendszer (NVR) működése során alkalmazott elvek megegyeznek a NATO NCRS rendszerével.

A NATO Válságreagálási Rendszerével összhangban álló Nemzeti Intézkedési Rendszer rendeltetéséről, feladatairól, eljárási rendjéről, a közreműködők kötelezettségeiről szóló 278/2011. (XII. 20.) Korm. rendelet alapján létrehozott magyar rendszer három fő elemből épül fel:

- a NIR működtetésében résztvevő szervezetek;
- a nemzeti válságkezelést támogató infrastruktúra;
- a Nemzeti Intézkedések Gyűjteménye.

Az NVR alkalmazásával az ország képes - az NCRS elveivel összhangban - a válságkezelés végrehajtására. A tevékenység a következő fázisokból áll:

1. fázis: A lehetséges vagy tényleges válság kialakulásának jelei és az erre utaló figyelmeztetések.
2. fázis: A kialakuló válsághelyzet, majd a válságnak az ország biztonságára gyakorolt lehetséges, vagy tényleges hatásai és azok értékelése.

3. fázis: Az ajánlott válaszlépések kidolgozása a döntéshozó szervek munkájának segítésére, béke időszakban, majd megelőző védelmi helyzetben, végül rendkívüli állapot idején.
4. fázis: Válságmentes időszakban, majd minősített időszakok idején a döntéshozó szervek döntéseinek kidolgozása és végrehajtása.
5. fázis: Az eredeti állapot visszaállítása.

A válságkezelés fázisai bizonyos mértékig átfedhetik egymást az adott válsághelyzet körülményeitől függően. Ha a helyzet ezt indokoltá teszi, azok egyetlen fázisba is összesűrítethetők. A jelzések és riasztások adása ciklikus folyamat, mely kiterjedhet a válságkezelés egymást követő, de minőségileg más tartalmakat jelentő fázisaira. Ez azért szükséges, mert így a döntés-előkészítők és a döntéshozók pontos és naprakész adatokkal rendelkeznek. Bizonyos esetekben a válságreagálási intézkedések és a tervek, illetve a válsághelyzetekben alkalmazandó katonai, katasztrófa- vagy polgári védelmi intézkedések részét képezik.

Az előzőekben vázolt feladatok végrehajtása a nemzetbiztonsági hírszerzés/felderítés/elhárítás hatékony hozzájárulása nélkül lehetetlen. A nemzetbiztonsági szolgálatokra háruló feladatok ezért is kerültek be a hatályos törvényi szabályozásba. Ha tényként fogadjuk el, hogy a nemzetközi válságkezelésben való szerepvállalás stratégiai, egyben nemzeti érdekünk, akkor ez fokozottan igaz a honi területet érintő esetleg bekövetkezett, vagy lehetséges válságok kezelésére.

A NATO válságkezelési rendszere³

A NATO biztonságpolitikája három, egymást kölcsönösen erősítő elemre épül: a kollektív védelemre, a válságkezelésre és a kooperatív biztonságra. Az új stratégia épít arra a megváltozott biztonsági környezet adta lehetőségre, hogy a NATO és az EU biztonsági célkitűzéseit döntően politikai eszközökkel érje el.

³ „Aktív szerepvállalás, modern védelem – az Észak-atlanti Szövetség Szervezetének Stratégiai Konceptiója tagállamainak védelméről és biztonságáról.” *Elfogadva az állam- és kormányfők lisszaboni csúcstalálkozásán 2010. november 19-én.*

NEMZETI VÁLSÁGKEZELÉSI FOLYAMAT EGYMÁST KÖVETŐ FÁZISAI

2. sz. ábra: (készítette: Dr Héjja István)

Annak ellenére, hogy a NATO hatalmas politikai és katonai gépezet, viszonylag gyorsan megkezdte a kihívásokhoz és a váratlan változásokhoz történő alkalmazkodást.

A NATO-ban a tagországok között egyetértés született arról, hogy a Szövetségnek a tervezési rendszerét a NATO Válságreakálási Rendszernek – NATO Crisis Response System (NCRS) – rendszerében kell fejleszteni, a kialakult helyzetekhez igazítva. Ezen törekvést megerősítette a 2004. évi isztambuli NATO csúcserkeztelen aláírt egyezmény, amelyben a Szövetség a békepartner tagországok részére bizonyos esetekben megnyitotta a lehetőséget az NCRS használatára. A tagországok egyetértésének köszönhetően az Észak-atlanti Tanács Nord Atlantic Council NAC az NCRS-t 2005. szeptember 30-án jóváhagyta, ami után az összes tagállamnak képesnek kell lennie a rendszer alkalmazására, így az annak egyik részeként szereplő terror elleni tevékenységekre is.

Alapos egyeztetési és kidolgozó munkát követően szövetségi dokumentumként fogadták el a NATO válságreakáló rendszerét (NCRS), amely egy integrált műveleti rendszer. Az NCRS magában foglalja a megelőzést, a gyors intézkedést, az ellentevékenységeket és a szükséges biztonsági lépések megtételét. Az NCRS biztosítja a válságreakáló erőik magas készenlétben tartását, a művelet folyamatos támogatását, bárhol is kerüljön arra sor. A műveletek végrehajtásában nem NATO tagállamok is részt vehetnek, ha a válságreakáló műveletek végrehajtásának elveit elfogadják.

Az NCRS az alábbi elemekből tevődik össze:

- megelőző rendszabályok;
- válságreagáló lépések;
- ellenlépések a meglepéssel és az agresszióval szemben;
- az erők készenlétének fokozása.

Az elemek együttes vagy külön-külön történő alkalmazása biztosítja a tagállamok számára a hírszerzés, a felderítés teljes rendszerének alkalmazását, az információ megszerzését a válságövezet politikai, gazdasági és más jellemzőiről, ennek alapján az erők készenlétének meghatározott ideig történő fenntartását. Továbbá rendszabályokat célszerű kidolgozni a meglepés és az agresszió megelőzésére, ha az a tagállamok vagy a műveleti erők ellen bekövetkezne a válságkörzetben, valamint a válságreagáló erők meglepetésszerű alkalmazásának esetére.

Az Európai Unió válságkezelési rendszere

Az Unió különböző biztonsággal foglalkozó dokumentumai – hasonlóan a NATO-hoz – meghatározták azokat a biztonsági kockázatokat, válságokat, amelyek megléte vagy kialakulásának lehetősége jelentős hatást gyakorol az európai biztonságra.⁴

Ezek az alábbiak:

- A nemzetközi terrorizmus visszaszorítása, illetve megfékezése;
- A tömegpusztító és hagyományos fegyverek terjedése;
- Különböző embargók megszegése és a fegyverkereskedelem;
- Területi követelésekből fakadó konfliktusok és háborúk;
- Etnikai konfliktusok, menekültek áramlása Keletről Nyugatra és Délről Északra;
- Nemzetközi bűnözés, terrorizmus és kábítószer-kereskedelem;
- Vallási ellentétek, az iszlám fundamentalizmus;
- A létfontosságú nyersanyagokhoz való hozzájutás megakadályozása;
- A kontinens keleti felének gazdasági problémái és az elmaradottság.

A felsorolt kihívások és problémák egyenkénti kezelése miatt is szükséges a válságkezelési rendszer működtetése. A veszélyfaktorok azonban egymással szoros kapcsolatban vannak, ezért rendszerint egymást erősítve fejtik ki hatásukat. Egy hatékonyan működő uniós válságkezelési rendszer ugyanakkor képes lehet és

⁴ GAZDAG Ferenc: *Európai integráció és külpolitika VII. fejezet Oziris Kiadó. 2005. 299. o.*

képesnek is kell lennie arra, hogy az ilyen fenyegetettség kialakulását megakadályozza.

Az Unió válságkezelési képessége a közös kül- és biztonságpolitikába integrálódik, amely elérendő célként határozta meg: "... nemzetközi téren vállalja a felelősséget, hogy a válságok kialakulása időszakában a már meglévő eszközállományát bővíti, a biztonság és a védelem területén alkalmazható önálló döntési és cselekvési lehetőségekre pedig megfelelő képességeket alakít ki. Az Unió különleges válságkezelésének jellemzője, hogy a polgári és katonai eszközöket széleskörűen képes mozgósítani, melynek következtében képes általános válságkezelési és konfliktus-megelőzési képességet biztosítani.

Önálló döntéshozatali képességének kialakításával, valamint az EU-vezetés alatt álló nemzetközi válságkezelési műveletek indításával és lebonyolításával az EU képessé válik a feladatok teljes skálájának végrehajtására, így többek között a humanitárius és mentési feladatokra, a békefenntartási feladatokra, a harcoló erők válságkezelési műveletekben való alkalmazására, amely magában foglalja a béketeremtést is".

Az uniós vezetésű katonai műveletek eljárási rendje gyakorlatilag megegyezik a Szövetség eljárási rendjével, mivel abban szinte teljes mértékben a NATO-nak is felajánlott csapatok vesznek részt, illetve – ha szükséges – a képességhiányokat a NATO pótolja.

Az uniós válságkezelési képességek fokozása érdekében a tagállamok felajánlottak számos hírszerzési forrást, hogy ezzel is hozzájáruljanak az EU elemző és felderítő képességéhez.

A NATO és az EU már egyetértenek abban, hogy a Balkán nyugati térségében, vagy Észak-Afrikában végrehajtott válságkezelés növelte mindkét szervezet ilyen irányú képességeit. A szervezetek együttműködése során fejlődött a konzultációs mechanizmus, az alternatív feladat-végrehajtás, illetve a polgári célú feladatok előtérbe kerülésével lehetővé vált, hogy a NATO műveleteket az EU vegye át és folytassa. Ezzel a módszerrel sikerült az EU „Althea” nevű műveletét kezelni a délszláv térségben.⁵

Az EU katonai képességeinek fejlesztése mellett nagy hangsúlyt helyez más területekre is, így a civil válságkezelői képességek fejlesztésére. Kiemelt fontossággal bír az ún. „Rendőri Akcióterv”, amely két általános koncepciót tartalmaz: a helyi rendőri erők támogatását, illetve az erők helyettesítését. Meghatározásra

⁵ URI László: *Rendőri megfigyelői missziók információ támogatása. Diplomamunka. ZMNE. 2008. 37. o.*

kerültek a nem EU-tagállamok, EU szerződés 5. cikkelye alá tartozó, rendőri missziókban történő részvételének vezérelvei és módszerei is.

Az EU a válságkezelői képességek fejlesztése mellett nagy figyelmet fordít arra is, hogy a nemzetközi jog terén hozzájáruljon a biztonság erősítéséhez, a fenyegetések elhárításához. A terrorizmus elleni harc keretében kidolgozott egy ún. „válaszcsoportot”, amely magában foglalja az európai letartóztatási parancsot, a terroristák finanszírozásának megakadályozását, valamint az Amerikai Egyesült Államokkal kötött jogsegély egyezményt (ez utóbbiak miatt az USA-ba utazó európai uniós állampolgárok személyi adatai közlésre kerülnek). Fokozatosan fellép a tömegpusztító fegyverek elterjedése és a hagyományos fegyverkezés ellen is. Akcióprogramot fogadott el az exportellenőrzés és az illegális szállítás-beszerezés ellenőrzésére, illetve megállapodott a Nemzetközi Atomenergia Ügy-nökség megerősítéséről az ENSZ-szel. Folyamatosan fejleszti az Unió biztonság-és védelempolitikájának nemzetközi jogi kereteit, növeli válságkezelői tevékenységének átláthatóságát, egyértelműségét.

Az EU azonban egyedül nem képes a globális és regionális válsághelyzetek megoldására. A NATO-val és az ENSZ-szel kialakított együttműködés mellett kiemelt figyelmet fordít az EBESZ-szel való széles körű együttműködésre is. A biztonság átfogó és együttműködő megközelítéséből, számos területen végrehajtott válságkezelési és konfliktus-megelőzési missziójából következő tapasztalatainak köszönhetően az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) az EU fontos partnerévé vált. Mindezek alapján a jövőben jelentőségének megfelelően kell kezelni, különös figyelmet kell fordítani a két szervezet közötti együttműködés fejlesztésére, amely a konkrét intézkedésekre, módszerekre, valamint funkcionális és földrajzi területekre, térségekre koncentrálódik. Nem kétséges, hogy a kaukázusi, csecsen, grúziai válság kezelése terén az EBESZ már számos képességgel rendelkezik, amely hozzájárult az eszkaláció csökkentéséhez.

A nemzetbiztonsági szolgálatok szerepe a válságkezelésben

A nemzetközi biztonsági környezetben érvényesülő változások hatásai, a fenyegetettség átstrukturálódása és elaprózódása, valamint a globalizáció hatására kialakult új körülmények, mind feladataiban, mind pedig területileg jelentősen kiszélesítik a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörét.⁶ A szervezeteknek ezért

HETESY Zsolt: Másodlagos nemzetbiztonsági kihívások. Hadtudomány 2013. 1-2. szám 27. o.

nem csak a válságreagáló műveletekkel összefüggésben vannak feladataik, hanem az egész válságkezelési folyamathoz kapcsolódóan is.

A gyakorlati válságkezeléssel összefüggő nemzetbiztonsági tevékenység mellett kiemelten kell kezelni azokat a területeket, ahol a válság eszkalálódásának potenciális lehetőségei fennállnak. Ez akkor következik be, amikor a folyamatok ellenőrizhetetlenné válnak, és felmerül a nyugati érdekek fokozott védelmének igénye. A potenciális válsághelyzetekben meg kell állapítani, hogy beindulhat-e olyan eszkalációs folyamat, amely fegyveres összecsapásokhoz vezet, vagy amely a későbbiekben fenyegetést jelent a környezet biztonságára és a nyugati érdekekre, értékekre. A nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége pontosan ezért nem mellőzhető, mert az előrejelző képességükre szükség van. Nemzetközi kapcsolataik miatt sok olyan információval rendelkeznek, amelyek nem csak kiegészítik, hanem önmagukban is megalapozhatják a szerepvállalást a válságkezelés döntéshozatali testületeiben.

A nemzetbiztonsági szolgálatoknak már a válság kifejlődése előtt be kell kapcsolódniuk a válságmegelőzés folyamatába, és szorosan együtt kell működniük más országok nemzetbiztonsági szolgálataival, valamint a válságkörzetben lévő gazdasági szereplőkkel, de mindenek előtt a Külügyminisztériummal.

A szolgálatoknak már lehetőleg a válság kifejlődése előtt időben, elemzésekkel alátámasztott módon, fel kell tudni hívni a figyelmet a válság kezelésére és a válság polgári eszközökkel történő felszámolására. Ha a polgári válságkezelés eredménytelen, tovább nő a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat szerepe. A fegyveres válságkezelés során később a katonai szolgálatok a polgári műveleti hírszerzésben is meghatározó szerephez juthatnak.

A válságkezelés gyakorlati megvalósítása nemzetközi keretekben történik, a résztvevő országok részvétele viszont nem azonos súlyú. A saját nemzeti katonai nemzetbiztonsági szolgálatoknak mérlegelniük kell, hogy a fegyveres válságkezelésben a részvételük hazájukra nézve pozitív, vagy negatív következményekkel jár-e és ezzel kapcsolatban a kormányukat is tájékoztatni kell.⁷

A jövő válságainál a nemzetközi erőviszonyokban elsősorban aszimmetrikus műveletekre kell felkészülni, azok összes sajátosságának figyelembevételével. A válságkezelő/intervenciós műveletekben az állami és a katonai szervezeteknek pontos információkkal kell ellátnia az állami és katonai vezetést, ami egyre nagyobb kihívást gyakorol a nemzetbiztonsági szolgálatokra.

⁷ Dr. MAGYAR István. *A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságkezelő műveletekben történő részvételének támogatásában. Hadtudomány 2013. 1-2. 94.o*

A nemzetbiztonsági szolgálatok adatszolgáltatásának célja, feladatai és adatszolgáltatói a válság elmélyülése és a feszültség eskzalálódásának folyamatában

A szolgálatok által végzett adatszolgáltatás, kormányzati felügyeleti hatáskörbe tartozó adat- és információszerezés, amely rendelkezik megfelelő területekre és szintekre is tartozó adatbázissal, információ feldolgozó szervekkel, adatszerző és egyéb berendezésekkel. A felderítési források közül az emberi (ügynöki, HUMINT), továbbá a rádió-felderítés (SIGINT) stb. részével és adatforrásokkal rendelkezik. Rendeltetésének megfelelő értékelő és tájékoztató tevékenységet folytatnak, melynek technológiája folyamatosan korszerűsödik. Rendeltetéséből és feladatrendszeréből következően a válságok kezdeti időszakában a legfontosabb adatszolgáltató szervezetek.

Jelenleg a Magyar Honvédség katonai felderítési feladatai végrehajtására szakmai irányító szervként a Honvéd Vezérkar Felderítő Csoportfőnökség, az Összhaderőnemi Parancsnokság és a válságkezelésre kialakított felderítő rendszer állnak rendelkezésre.

Adatszerzés célja a válság időszakában

Az adott országban (térségben) a feszültség forrásainak és összetevőinek figyelemmel kísérése, a Magyarország és az alkalmazott erők biztonságát veszélyeztető folyamatok kimenetelének és mértékének felfedése, folyamatainak előrejelzése.

A hírszerzés/felderítés feladatai a válság időszakában

- 1) A válság előtti időszak feladatainak folytatása
 - az időszak összes feladata mellett fokozott figyelemmel kell lenni, az adott ország, térség állapotának, helyzetének és az állam egésze vagy részei működő- és válságkezelő képességére.
- 2) A politikai vezetés elgondolásának felfedése
 - a belső feszültség (válság) okairól és azokban a Magyarország szerepéről vallott nézetei, a tömegek felé irányuló propaganda hatásának figyelemmel kísérése;

- a feszültség megoldására vonatkozó (nyílt és titkos) elgondolások, különös figyelemmel a Magyarország nemzetközi megítélésére és biztonságára veszélyt jelentő lépésekre.

3) A katonai intézkedések felderítése

- a fegyveres erők demonstrációs (elrettentő) célú felhasználására vagy szélsőséges esetben belpolitikai célú alkalmazására tett előkészületek felfedése;
- a haderő harckészültségének fokozására, hadrafoghatóságának erősítésére, a rejtett mozgósítások, valamint a határközeli térségekben a csapatok megerősítésének felderítése.

4) A gazdaság átállítására tett intézkedések felderítése

- az ipar, a termelés (hadi is) átállítására tett lépések felfedése;
- a stratégiai tartalékkészletek növelésének, az energiahordozók import fokozásának felfedése.

5) Szövetségi viszonyok felderítése

- a nagy, illetve regionális hatalmak, a környező más országok viszonya az adott állam belső válságához, valamint az általa előidézett feszültséghez és annak megoldására irányuló lépésekhez;
- az adott ország potenciális szövetségeseinek megállapítása, nyílt és titkos megállapodásaik felderítése;
- a Magyarország állásfoglalását és a feszültség megoldására tett javaslatait támogató erők (csoportok), illetve országok megállapítása.

Adatszolgáltatók

- külkapcsolati hírszerzés, diplomácia;
- ügynöki hírszerzés;
- rádiófelderítés (SIGINT);
- nyílt anyagok (Open Source Intelligence – OSINT: rádió, sajtó, Internet, televízió);
- együttműködésből származó anyagok (hazai társszervektől és külföldi partnerektől);
- szövetségi anyagok (NATO, EU).

Felderítés a válságkezelés folyamatában

A válság időszakainak megállapításánál mindenekelőtt abból kell kiindulni, hogy egy folyamatról van szó.

a) A válság kialakulása kezdeti időszakához kell, hogy kapcsolódjon a válságkezelés lépéseinek kialakítása.

A válság kialakulása kezdetének meghatározásánál a NATO, az EU és partner országokat érintő válság és következményei esetében az az elérendő cél, hogy a válságot az elmélyülése előtt, oly időben fedjük fel, hogy a szükséges lépéseket és ellenrendszabályokat a megfelelő differenciáltsággal lehessen alkalmazni.

b) A válságfolyamat következő időszaka – természetesen kedvezőtlen esetben – a válság elmélyülése. Ezen időszakban olyan belső döntések születnek, amelyek nem a válság megoldására koncentrálnak, hanem válságfolyamatban szereplő ellenfelek között a fokozott érdekérvényesítés kerül előtérbe, egyre durvább és keményebb eszközök felhasználásával. A válság elmélyülése gyakorlatilag a különböző nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ, NATO, EU stb.) figyelme mellett valósul meg. Ezen szervezetek folyamatosan elemzik az adott helyzetet és figyelmeztetnek a válság kibontakozásának nemzetközi következményeire, a megoldási módokról tárgyalnak, a terveket készítik és az erők felkészítését folytatják. Ezzel párhuzamosan megkezdődik – a válság milyenségétől függő – válságkezelési módok konkrét kidolgozása, vagyis a válságkezelés végrehajtásának megtervezése. Általában ekkor már pontosan meghatározzák és tudatják az érintettekkel, hogy milyen helyzet, és a körülmények milyen alakulása esetén kerül sor a különböző válságkezelési formák bevezetésére.

A válságkezelés bevezetése tekintetében az illetékes nemzetközi szervezetek felelősek a szervezési feladatokért. A politikai döntés időbeni meghozatalától nagymértékben függ, hogy a válságkezelés milyen sikeres lesz. A délszláv, észak-afrikai és egyéb válságok tapasztalatai azt mutatják, hogy a beavatkozásra vonatkozó döntések halogatása a válság elmélyülését segíti elő, illetve egy későbbi beavatkozás már csak egy sokkal nagyobb ráfordítással, embervesztésekkel járó válságkezelést tesz lehetővé.

c) A válságkezelés időszakai. A válságkezelés gyakorlatilag a válság elmélyülése időszakában már megkezdődhet, amikor is megtörtént a végrehajtás megtervezése, megszülettek a szükséges politikai és katonai döntések. A válságkezelés

időszakát két fázisra lehet bontani: az egyik a politikai előkészítés fázisa, míg a másik fázisban egy alkalmazás-technikai folyamat jut meghatározó szerephez.

A politikai előkészítés fázisa arra irányul, hogy a megoldást minden eszközökkel⁸ keresik, és ennek során a külső fél (nemzetközi szervezet, harmadik ország vagy országok) érdekeit veszélyeztető válság megszüntetése vagy felszámolása érdekében politikai, diplomáciai, jogi, igazgatási, rendvédelmi, rendészeti, gazdasági lépések, vagy más válságkezelő eszközök differenciált alkalmazásával teremtik meg a válság szülte veszélyek csökkentését és a normális kapcsolatok helyreállítását. Amennyiben ezen eszközök alkalmazása megfelelő eredménnyel jár és megszünteti a válságból eredő kihívásokat, úgy a katonai megoldás nem kerül előtérbe, kivéve azon lépéseket, amelyeket a válság elmélyülése időszakában óvatosságból már bevezettek. Ezeket az ellen-rendszabályokat is visszavonják, ha a békéltetés a rendezési törekvés sikeres.

A válságkezelés második fázisa a katonai megoldás. Ezen időszakban a békés válságkezelési formák alkalmazásának sikertelensége folytán fennáll a katonai veszélyeztetettség. Ezen időszak fő tartalmát a katonai utasításokban, szabályzatokban előírt rendszabályok bevezetése és végrehajtása jelenti. A katonai válságkezelési forma bevezetése még nem jelenti a fegyveres küzdelem kialakulását. Ugyanis ennek is az az elsődleges célja, hogy a fegyveres konfliktus kialakulását megakadályozza.

A katonai válságkezelési forma bevezetését úgy kell értelmezni, mint utolsó lehetőséget a békés rendezésre, és tartalmában pedig felkészülést egy sikeres védelmi vagy támadó hadművelet lefolytatására. Magyarország vonatkozásában ez ma még egyértelműen egy védelmi hadműveletre való felkészülésben jelenik meg, míg a NATO esetében a preventív jellegű tevékenység is előtérbe kerülhet. Hazánk NATO-tagsága megköveteli, hogy egy ilyen közös NATO-tevékenységre fel legyünk készülve.

A katonai megoldás továbbra is igényli, hogy vele párhuzamosan más válságkezelési módszerekkel is keressék a békés megoldásnak a lehetőségeit. A katonai erőknek a válságkezelő lépéseket békekörülmények között (minősített időszakok bevezetése nélkül) a rendelkezésre álló készenléti és azonnali vagy gyors reagálású erők bevonásával célszerű végrehajtani.

A katonai lépések sikertelensége esetén a fegyveres küzdelem valamilyen formája kialakulhat, és ez érintheti az ott lévő békefenntartó erőket, a helyzetet

⁸ *Indokolt az erők előre telepítése, felvonultatása nemzetközi vizeken, szövetséges országok területére stb., hogy a politikai döntéseket követően a szükséges katonai csapásokat, titkos akciókat eredményesen végre lehessen hajtani.*

klasszikus háborús körülmények is jellemezhetik. Egy ilyen helyzet kialakulása a válságkezelési folyamat végét is jelentheti.

d) A válság (konfliktus) lezárásának időszaka. Amennyiben válságkezeléssel sikerült elérni a konfliktus megszűntetését, az ezt kiváltó okok felszámolását, megkezdődhet a válság lezárása. A válságkezelés utáni állapot és az akkori körülmények már nem egyeznek meg a korábbi békeidőszak állapotaival, azoknál általában jobb feltételeket biztosítanak egy normális békeállapot létrejöttéhez. Ez azzal magyarázható, hogy a válságkezeléssel sikerült a válságot kiváltó okokat és körülményeket megszüntetni. Egy sikeres válságkezeléshez elengedhetetlen a felek jóakarata. Amennyiben csak a katonai megoldás vezet eredményre, úgy azzal lehet számolni, hogy az csak időleges eredménnyel jár, mivel a felek nem mondanak le eredeti politikai szándékairól, azokat csupán időlegesen – a kényszerítő körülmények hatására – háttérbe szorították. Az ilyen válságok általában nagyon elhúzódó jellegűek, erre jó példa a közel-keleti, a mali válság is.

A válságkezelés folyamata

A válságkezelésnek alapvetően három fontos eleme van, amelyek biztosítják a sikeres válságkezelést, úgymint az információ, a válságelemző központ, és a válságkezelést végrehajtó erők és szervezetek.

Az információnak a válság egész időszaka alatt biztosítani kell a szükséges döntések megalapozását, az előrelátást, a döntések következményeinek felmérését és a válságkezelő erők alkalmazásának teljes kiszorgálását, támogatását. A válságkezelési folyamat érdekében mozgósítani kell az adott ország vagy szövetség információs képességét. A közösségi (NATO, EU) vagy nemzeti kezelést igénylő válságok során természetesen kiemelt szerep jut a nemzetbiztonsági szolgálatoknak és a felderítő erőknek.

A válságelemző központ az, amelyet – az adott válság fajtájától függő – politikai, jogi, diplomáciai, igazgatási, rendvédelmi, rendészeti, katonai, gazdasági szakemberek bevonásával hoznak létre, és amelynek fő feladata a mindenkori aktuális helyzet elemzése és ennek megfelelően döntés előkészítése a válságkezelés eljárásairól, a válságkezelő tevékenységről.

Harmadik elem a válságkezelést végrehajtó szervezetek és erők. A válságkezelést befolyásolja a végrehajtó erők összetétele, és ez meghatározza az információs igényt is. Természetesen, ha a válság katonai veszélyeztetettséggel jár együtt – miáltal a fegyveres erők részei bekapcsolódnak a válságkezelésbe – úgy egyre

több aktuális katonai felderítési adatra van szükség. Magyar vonatkozásban a békevezetési rendszerrel végrehajtott katonai válságkezelési mód bevezetése (pl. határzárás) már azt is megköveteli, hogy a HM, BM határbiztosításra kijelölt erők fokozott együttműködést alakítsanak ki a haderő válságkezelésbe bevont erőivel, mindenekelőtt a felderítés területén.

A válságkezelési folyamat tartalmát és ezáltal információs támogatását nagymértékben befolyásolja, hogy a válságkezelést folytató szervezetek és erők milyen jellegű válságkezelési módot választanak. A mód kiválasztása természetesen politikai döntést igényel.

A megelőző (preventív) eljárás alkalmazása megköveteli, hogy már a megelőző időszakban, illetve a válság kialakulása kezdetén a lehető legtöbb információ és adat álljon a döntéshozók rendelkezésére.

A beavatkozás egy hosszabb előkészítő folyamatot igényel, itt elsősorban a várható válságfejlemények és a válságkezelési eljárások következményeinek megállapítása, a hírszerző/ felderítés/ elhárítás fő feladata. A gyors beavatkozás követeli meg a felderítéstől a legnagyobb erőfeszítést, mivel egyidejűleg kell megoldani, mind a válságfejlemények felderítését, mind pedig a válságkezelés felderítő támogatását.

A különböző válságkezelési módok közel azonos információs igényét csak nagy erőfeszítések árán, együttműködéssel lehet kielégíteni. Az egyes válságok kezelése egyre inkább nemzetközi fellépéssel történik, így a felderítő kapacitások bővülése, a hatékony együttműködés révén egyre jobban képes biztosítani a válságkezelésben résztvevő erők hírszerző/felderítő/ elhárító támogatását.

A válságkezelés hírszerző/felderítő/elhárító támogatása

A válságok különböző időszakaihoz kapcsolódó tevékenységek, az adekvát válságkezelés megköveteli, hogy minden időben megfelelő mennyiségű és minőségű információ és adat álljon mind a döntéshozók, mind pedig a válságkezelésbe bevont szervek és erők rendelkezésére. Ez egyértelműen azt jelenti, hogy az országok folyamatosan kiépítik és működtetik adatszolgáltató és a felderítő rendszereiket. A különböző döntésekhez szükséges információk megszerzése érdekében különböző polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatok között megszerzik a belső és külső együttműködést, törvényben megszabják feladataikat és működésük kereteit. Ez többé-kevésbé így van minden országban. Ezen szervezetek feladata az adott ország értékeit és érdekeit veszélyeztető helyzetek felismerése, feltárása, a védelemben, a terrorcselekményeket végrehajtó erők felszá-

molásában való részvétel, azaz hozzájárulás az eredményes nemzetközi együttműködéshez, a résztvevő erők felkészítéséhez és az eredményes alkalmazásához.

a) Információs képesség

Egy ország válságkezelési képességeinek kivetítése terén a politikai, diplomáciai, gazdasági és katonai módszerek mellett napjainkban ezekkel egyenértékűvé kezd válni az információs képesség. A XXI. század eleje mindenképpen az információs és a tudás alapú társadalmak kora lesz, és ebből fakadóan az információs képesség is előtérbe kerül. Információs képességen azt kell érteni, hogy egy ország mennyire képes a döntései megalapozásához szükséges információkat a külső környezetből megszerezni, illetve miként képes saját értékeit és érdekeit, valamint azok érvényesítését más országok tudomására hozni.

Ha az ilyen értelemben vett információs képesség erős, akkor fokozott érdekvédelem mellett biztosított a válságkezelés sikere is, mivel az ellenérdekű fél is pontosan tudja, mivel járhat agresszív tevékenysége.

Egy ország információs képességének egyik nagyon fontos eleme a biztonsághoz és védelemhez szorosan kapcsolódó hírszerzés/felderítés/elhárítás. A hazai nemzetbiztonsági hírszerzés/felderítés/elhárítás azonban egyedül nem képes egy válsághelyzet teremtette információigény kielégítésére, ezért szükséges, hogy mind hazai, mind pedig nemzetközi szinten együttműködést folytasson.

A hírszerzés/felderítés elsődleges feladata az állami és a katonai vezetés biztonság- és védelempolitikai, illetve a döntéshozók információkkal való folyamatos ellátása, a válság-kezeléshez, az erők és eszközök alkalmazásának a humanitárius és más műveletek, ha indokolt hadműveleti tervezéshez szükséges információk biztosítása. Hadműveletek esetén ez kibővül a parancsnokok felderítő támogatásával. Hogy ez részleteiben mit is jelent – és a katonai felderítésnek milyen feladatai vannak, milyen információkat kell biztosítani –, célszerű egy katonai kezelést is igénylő válság folyamatán keresztül bemutatni az információs igények kielégítését.

b) Válság-előrejelzés

A katonai felderítésnek, mindenekelőtt a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnak és az Információs Hivatalnak feladata, hogy folyamatosan figyelemmel kísérelje a nemzetközi helyzetet, időben felfedje az egyes veszélyeket, kockázatokat és fenyegetéseket, melyeknek biztonságpolitikai vagy katonai vonzatai vannak,

vagy lehetnek. E vonatkozásban az 1995. évi CXXV. számú nemzet-biztonsági törvény 6.§-a többek között az alábbi feladatokat rögzíti számukra:

- megszerzi, elemzi és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a biztonságpolitika katonai elemét érintő katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat;
- felfedi a Magyar Köztársaság ellen irányuló, támadó szándékokra utaló törekvéseket;
- felderíti a külföldi katonai titkosszolgálatoknak a Magyarország szuverenitását, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető törekvéseit, tevékenységét;
- információkat gyűjt a jogellenes, nemzetbiztonságot veszélyeztető fegyverkereskedelemről, valamint a fegyveres erők biztonságát veszélyeztető terrorszervezetekről;
- biztosítja a Honvéd Vezérkar hadászati-hadműveleti tervező munkájához szükséges információkat.

E feladatokból is egyértelműen kitűnik, hogy a hírszerzés/felderítés legfontosabb feladata a válságelőrejelzés a válságkezeléssel kapcsolatos tevékenységben, illetve az országvédelem katonai tervének információs megalapozásában való részvétel.

Amennyiben katonai veszélyeztetés áll fenn, vagy katonai jellegű válság kialakulása fenyeget, úgy a felderítő kapacitások koncentrálásával, erő kifejtésének fokozásával és az együttműködés révén kell biztosítani a válságkezeléshez, illetve a védelemhez szükséges adatok és információk beszerzését, kiegészítését. A válságkezelés megszervezése nagyon nagy információs igényt támaszt a felderítéssel/hírszerzéssel szemben, amelyekre csak fokozatosan képes felkészülni.

A katonai felderítés feladatait – közte a haderő (HVK) információs igényeinek kielégítését közvetetten a biztonság- és védelempolitikai alapelvek, illetve a Nemzeti Biztonsági Stratégia, a Nemzeti Katonai Stratégia és a katonai doktrínák határozzák meg. E dokumentumok megjelenítik azokat a veszély- és kockázati tényezőket, amelyek válságokká – köztük katonai vonzatúakká – alakulnak át, ugyanakkor meghatározzák a haderő adekvát tevékenységét, a harceljárásokat, benne a katonai válságkezelést is.

A válságkezelés feladatai ugyanakkor azért is fontosak, mivel eredményes végrehajtásukkal megelőzhető a folyamatok eszkalálódása. Mint azt korábban már részletesen elemeztük, egyre nagyobb mértékben kerül sor a magyar részvételre külföldi válságkezelésben, illetve magyar vállalatok külföldi tulajdonait,

érdekeltségében dolgozó alkalmazottait érinthetik a folyamatok, az emberrablások, vagy terrorakciók stb.

A nemzetközi helyzet alakulása egyértelműen bizonyítja, hogy a helyzetek folyamatos értékelése a szolgálatok számára nagyon is aktív tevékenységet jelent. Megfelelő hírszerző/felderítő értékelések alapján, minden bennünket érintő helyzetre alternatív válságkezelési megoldásokat kell kidolgozni, és ezek alapján elkészíteni legalább koncepció formájában a terveket. A válságkezelés feladatait azonban alá kell rendelni a hatékony védelmi képesség kialakításának, annak egy speciális, de nem helyettesíthető formájának kell tekinteni.

A különböző, közte a katonai fenyegetést is tartalmazó válságok kezelésében és megoldásában a nem katonai jellegű formák (politikai, diplomáciai, gazdasági és egyéb eszközök) alkalmazása általában megelőzi a katonai válságkezelési mód bevezetését. A katonai válságkezelésre általában az egyéb eljárások eredménytelensége esetén, vagy velük párhuzamosan kerül sor. Ezért elengedhetetlen a különböző eljárások és lépések összehangolása a katonaiakkal. Ebből az következik, hogy a nem katonai jellegű válságkezelési módok alkalmazása időszakában, már békében szükséges, hogy tervek készüljenek arra, hogy milyen katonai lépések válhatnak szükségessé, illetve ezek megtétele milyen következményekkel jár. A katonai válságkezelési mód bevezetése ugyanakkor nagy körültekintést is igényel, mivel ENSZ és más közösségi felhatalmazást, tervezést, szervezést igényel. Ez különösen igaz a katonai erővel való külső nyomásgyakorlás esetén. A hírszerzésre/felderítésre/elhárításra a válságkezelés megtervezése időszakában a fentiek miatt is nagy felelősség hárul.

A katonai megoldásnak a katonai erők képességein túl egyéb előfeltételei is vannak. Így:

- a válságkezelés katonai célja legyen egyértelmű és a katonai eszközök alkalmazása álljon összhangban a fenyegetéssel;
- a válságkezelésben résztvevő katonai erők felkészültségük folytán a lehető legkisebb veszteségek mellett (a siker valószínűsége 70-100%) legyenek képesek a kitűzött célok elérésére;
- a társadalom egyértelműen támogassa a válságkezelés katonai lépéseit;
- a katonai lépések után is maradjon meg a békés rendezés lehetősége, a más válságkezelési formákra történő át- vagy visszatérés lehetősége.

A fenti feltételek tekintetében a katonai felderítés fontos feladata az adott irányban elhelyezkedő erőknek és azok képességeinek pontos meghatározása,

mivel csak ennek ismeretében lehet összeállítani a válságkezelés erőit úgy, hogy sikerük garantált legyen.

A katonai hírszerzés/felderítés tevékenységére nagy befolyást gyakorol az is, hogy a fegyveres konfliktusos jellegű válságok – a történelmi tapasztalatok alapján – a többiektől jelentősen eltérő sajátosságokkal, jellemzőkkel rendelkeznek. A hírszerzésnek/felderítésnek ezeket mindenképpen figyelembe kell vennie.

A katonai megoldás keresésénél célszerű kiemelni a válsághelyzet teremtette információigény kielégítésére tett erőfeszítéseket, azaz a hírszerzés/felderítés aktivitásának, intenzitásának növekedését.

A hírszerzés/felderítés fokozódása egyértelmű jele annak, hogy a nemzetközi kapcsolatokban negatív változás állt be, válság fenyeget, amit valamilyen formában rendezni kell. Az ellenérdekű fél katonai felderítésének fokozódását ugyanakkor nemcsak a hírszerzésnek/katonai felderítésnek, hanem a biztonsági szolgálatoknak (elhárításnak) is időben kell jeleznie. Ez megköveteli, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok között folyamatosan szoros együttműködés legyen.

A hírszerzés/felderítés egyik legfontosabb tevékenysége a válság jeleinek felismerése és a válság jellegének, folyamata milyenségének előrejelzése. Mint az már többször is kihangsúlyoztam, a katonai kezelést igénylő válságok kezelése megköveteli, hogy már a kezdeti csapásmérésekhez rendelkezni kell a szükséges alapvető információkkal, és a csapások következményeinek kiszámított következményeivel. A kitűzött cél elérését, a válságkezelés eredményességét döntően befolyásolja, hogy az állami és a katonai döntéshozók mennyire megalapozott elemzések és adatok alapján hozzák meg döntéseiket, illetve, hogy meghozzák-e azokat mind a felkészítést, mind pedig a válságkezelés kezdeti lépéseit illetően.

A konfliktusos jellegű válságok kialakulásának kezdeti időszakában a hírszerzésnek/katonai felderítésnek már külső jegyek alapján azonosítania kell az egyes válságfajtákat, a későbbiekben pedig folyamatosan figyelemmel kell kísérnie a fejleményeket, a válság elmélyülését. A válság bekövetkeztének bizonyossága esetén pedig már rendelkeznie kell az alábbi, válsággal összefüggő információkkal:

- a válság kialakulásának oka, várható kimenetele;
- a válságban résztvevő felek érdekei, politikai és agresszív törekvései és céljai;
- a felek képességei;
- a válságkezelés lehetséges formái, lépései;
- a válság hatása hazánk biztonságára és a nemzetközi biztonságra;
- a katonai válságkezelés lehetséges formái.

Amennyiben a válság katonai veszélyeztetettséggel is párosul, úgy a katonai felderítésnek az alábbi kérdésekre is választ kell adnia:

- az erők milyensége, tagozódása, képességei;
- a főbb fegyverrendszerek mennyisége;
- a főbb fegyverrendszerek minősége;
- az akciók végrehajtására való képességeik, szervezettségük;
- ellátó rendszerei (logisztikai és ellátó rendszerei);
- az erők jellege (terrorista csoportok, szerveződések);
- a lakosság támogatása;
- az együttműködés a különböző erők között;
- a vezetés, irányítás, hírközlés és felderítés helyzete;
- támogatók és szövetségesek feltételrendszere;
- gazdasági és hadiipari háttér;
- földrajzi tényezők;
- fegyveres tevékenységre történő áttérés képessége.

Az előzőekben felsorolt kérdésekre adandó válasz képezi a hírszerzés/felderítés folyamatos feladatait. Ennek teljesítése nagy aktivitást kíván a szolgálatoktól. Az így nyert adatok és a belőlük levont értékelések képezik alapvetően a válságkezelés hírszerző, felderítő támogatásának a lényegét a tervezés és a felkészítés időszakában. Tekintettel a katonai jellegű válságok gyors kifejlődésére, a válságok elmélyülése időszakában a katonai felderítésnek már csak a meglévő információk aktualizálására és részbeni kiegészítésére lesz ideje és lehetősége.

Összességében a válságkezelés információs igényei a gyakorlatban azt jelentik, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatoknak folyamatosan értékelnie kell a helyzetet, időben fel kell fednie a válság kialakulását, fel kell tárnia az ok-okozati összefüggéseket, részt venni a válságkezelési eljárások kialakításában, megállapítani az egyes lépések várható következményeit és felkészülni a válságkezelésben való részvételre.

A felderítési adatok gyűjtése, a felderítés adatforrásai

Az előzőekben már a válságokkal összefüggésben meghatároztuk azon adatok és információk körét, amelyek egy sikeres válságkezeléshez szükségesek. A válságok különböző időszakainak tisztázása során az egyes szakaszokban való válságkezelő tevékenység információs biztosítása keretében pontosításra kerültek azon leg-

fontosabb területek, amelyekről folyamatosan aktuális információkkal kell rendelkezni. A konfliktusos jellegű válságok jellemzőinek bemutatásával pedig szemléltetni kívántam, hogy milyen bonyolult feladatot jelent a felderítés számára az egyre nagyobb információs igény kielégítése. Megállapításra került, hogy a katonai válságkezelési módszer bevezetése előtérbe helyezi a hírszerzést/felderítést, amely azonban egyedül nem képes ezen feladat teljesítésére, hanem továbbra is szükség van a nemzeti információs képesség koncentrálására, illetve a nemzetközi együttműködésre.

A továbbiakban elsősorban a hírszerzés/felderítés adatforrásaival és az adatok gyűjtésének általános rendjével kívánok foglalkozni, bemutatni a NATO, EU egységes rendszerét.

Az állami, a kormányzati, és a minisztériumi vezetés meghatározza a felderítés feladatait, válságmentes-, válság- és minősített időszaki helyzetekre vonatkozóan. Ezen feladatok teljesítésére személyi és anyagi-technikai erőforrásokat biztosítva létrehozzák azon szervezeteket és eszközöket, amelyekkel a szükséges információk és adatok megszerezhetők. A hírszerző/felderítő rendszerek egy részét folyamatosan működtetik, mivel csak így biztosítható a válságok előrejelzése és megfelelő kezelése, illetve az megfelelő tervek elkészítése, a központi, a területi, és a helyi erők és szervezetek felkészítése a várható feladatok megoldására. Magyar vonatkozásban ez azt jelenti, hogy a hírszerzés/felderítés fő erőit és információszerző kapacitásait a nemzetbiztonsági szolgálatokban integrálták.

A magyar hírszerzés/felderítés adatforrásait vizsgálva megállapítható, hogy alapvetően rendelkezésre állnak azon erők és eszközök, amelyekkel a hírszerzési/felderítési feladatok teljesíthetők. Természetesen az ország nagyságrendjéből eredően az egyes, a NATO, EU országokban is alkalmazott felderítési fajták adatforrásai – mindenekelőtt a „technikai” területeken – csak kisebb mértékben állnak rendelkezésre.

A magyar hírszerzés/felderítés mindenekelőtt stratégiai és operatív területeken ért el kimagasló eredményeket, illetve az elektronikai eszközökkel folytatott felderítés és felderítő eszközfejlesztés terén. Hazánk NATO-, EU-tagsága lehetővé teszi, hogy hazai területen végrehajtott vagy más térségben folytatott válságkezelés során hozzájusson kiegészítő – akár felderítő műholdas – adatokhoz is.

Bár az egyes NATO-, EU-országok különböző szervezetű és felépítésű felderítő szervezetekkel rendelkeznek, mégis bizonyos szervezetek megléte és közös tevékenysége alapvető fontosságú az egyesített erők sikeres feladatainak végrehajtása érdekében. A NATO, EU egyes vezetési szintjein a felderítéssel szemben támasztott követelmények a felelősségi és érdekeltégi körzet nagyságában (térben és időben), valamint az adatok megszerzésének módjában (erő, eszköz) tér-

nek el egymástól. A szükséges erők és eszközök azonban szervezetükben megtalálhatók.

A felderítés adatforrásai a maguk eljárásai szerint közvetlen vagy közvetett információkat biztosítanak az adatfeldolgozó (elemző értékelő) rendszer számára, amelyekből a feldolgozás után megfelelő adatok, információk és elemzések készülnek.

A felderítési adatok gyűjtése az összes rendelkezésre álló adatforrás feladata. Az adatforrások között kiemelkedő szerep jut az emberi tényezőknek (HUMINT), mivel csak az képes integrálni a különböző adatokat. A technikai fejlődés biztosította lehetőségek teljes kihasználása nagy anyagi erőforrásokat igényel, így ez leginkább a nagy- és közép-katonai hatalmak kiváltsága.

Összességében az információgyűjtés magában foglalja az információforrások kiaknázását, mely a felderítő szervek által végrehajtott tevékenységeken (felderítési módokon) alapul.

A felderítési adatok feldolgozása

A különböző felderítési adatforrások által biztosított adatok és információk feldolgozása a felderítési ciklus keretében történik. Ezen tevékenység arra irányul, hogy az új adatokat egy adatfeldolgozási rendszer segítségével elemezzük, megállapítsuk minőségüket, egyértelműen értelmezhető formában eljuttassuk a felhasználókhoz, illetve dokumentáljuk azokat.

A NATO értelmezése szerint az adatfeldolgozás a következő lépésekből áll: Az egybevetés az a művelet, amely a beérkezett információkat nyilvántartásba vétel után meghatározott szempont szerint összekapcsolja egymással. Ez a módszer biztosítja a felesleges, idejétmúlt információk eltávolítását a nyilvántartási rendszerből és az ún. dezinformációk kiszűrését. Az egybevetés során célszerű az információkat grafikus módszerrel megjelentetni, mivel az könnyebben érthetővé teszi értelmezésüket és a helyzetet.

Az értékelési művelet során meg kell győződni minden egyes információ helytállóságáról, hitelességéről és megbízhatóságáról. Alapja a forrás megbízhatósága és az információ hitelessége. Az értékelési tevékenység általában az egybevetéssel párhuzamosan folyik.

Az egységesítés a különböző adatforrások szerveitől kapott információk kiválasztása (kiválogatása), egybevetése és egységes formába való rögzítése, vagyis meghatározott formában minőségek szerinti besorolása (pl. terrorista vezető területen tartózkodik).

Az értelmezés során az új információ kerül a már ismertekkel összehasonlításra. Ennek során megítélik van-e aktuális jelentősége, és az új kombináció új felderítési adatot jelent-e. A folyamat során azonosítani kell az információ tárgyát képező személyt, szervezetet, annak tevékenységét és következtetni kell a változásokra.

Az összesítés során az információk az előző módszerek összessége révén felderítési adatokká alakulnak át. A grafikus megjelenítés előtérbe kerül. Az információkat, az értelmezéseket és következtetéseket világosan el kell különíteni egymástól. Az értékelőknek elfogulatlanul kell értékelniük az információkat, kiszűrve a megtévesztő jellegűeket. Itt határozzák meg a felderítési adat minőségét, és döntenek a felhasználási jogosságról is, amit a tájékoztatási rendszerben szigorúan betartanak.

A NATO, EU általi – fent leírt – adatfeldolgozási rendszer, sem tartalmilag sem formailag nem térhet el az általunk használt fogalmaktól és eljárásoktól.

A NATO-, EU országoknál alkalmazott adatfeldolgozási rend kell, hogy jellemezze a saját rendszerünket is, mivel ez az alapja a hírszerző/felderítő együttműködésnek. A felderítés az egyik olyan fontos terület, amelynek eredményeit az összes jogosult felhasználónak egységesen kell értelmeznie. Lehetnek és vannak is eltérések az egyes felderítési formák alkalmazásában, esetleg az értékelési eljárások során is, azonban a „végeredmény” a felderítési adatok megjelenítését egységesíteni szükséges.

A hírszerzés/felderítés egyik legfontosabb területe a HUMINT-on belül az ügynöki hírszerzés, amelyet a NATO, EU tagállamai nemzeti leszabályozottsággal végeznek. E területen az információcserét, illetve az együttműködést külön szabályozzák két- és többoldalú együttműködési megállapodások útján.

A vezetők tájékoztatása

a) A tájékoztatást befolyásoló körülmények

Egy időben és eszközeiben jól differenciált válságkezelés megköveteli, hogy a szakmai szolgálati, közigazgatási stb. vezetők a tisztán beosztás jellegű információkon túl kül-, biztonság-, védelem- és szakmapolitikai értékelésekhez és elemzésekhez is hozzájussanak. Hazánk NATO-, EU-tagsága következtében ki kell alakítani a vezetők, parancsnokok hírszerző/felderítő támogatásának teljes feltételrendszerét, a vezetői, a parancsnoki és a hírszerző/felderítő rendszer egységét.

b) A tájékoztatás rendje

A hírszeréstől/felderítéstől a felső vezetők differenciált tájékoztatást kapnak. A hírszerző/felderítő szervek, szabályozott rendszeren keresztül juttatják el az információikat a feladat-végrehajtásról. A döntésekhez és a tervezéshez szükséges információk pedig közvetlenül jutnak el az utasításokban meghatározott személyekhez.

c) A tájékoztatás rendje válságok kialakulása során

A szolgálatok legfontosabb feladata, hogy a felelősségi területeiken időben fedjék fel a válságok kialakulását, és erről haladéktalanul tájékoztassák az állami és a katonai felső vezetést, majd fokozottan kísérik figyelemmel azok alakulását. A kijelölt szervezeteknek pedig a válságkezelésre való felkészülés, illetve a megfelelő döntést követően az abban való részvétel. Ezek a körülmények egyértelműen megkövetelik, hogy a vezetők, tervezők és a végrehajtók között fokozott együttműködés jöjjön létre. A válság kialakulása időszakában a tájékoztatási rendszer gyakorlatilag megmarad, de kiegészül egy nagyobb operativitást biztosító ad-hoc szervezeti együttműködéssel, amely a tervezésben, szervezésben, és a végrehajtásban kijelölt szervezetek között valósul meg. Az adott válság biztonságpolitikai és katonai vonzatai alapján kerül sor az együttműködő szervezetek ereje kiegészítésének meghatározására.

A válság elmélyülése időszakában a nemzeti és a nemzetközi szervezetek és erők közötti együttműködést fokozódó aktivitás jellemzi, mivel csak így lehet kielégíteni az tervek pontosítása, újabb erők kijelölése, szervezett bekapcsolása a folyamatokba és a válságkezelés szükségessége teremtette információhiány pótlását.

Ezen időszak egyik jellemzője, hogy az MH felderítő erői is megkezdik vagy megkezdhetik tevékenységüket, támogatva a parancsnokokat az aktuális felderítési adatok terén.

d) A tájékoztatás rendje a válságkezelésben való részvétel során

A vezetők tájékoztatásának csak a válságmentes időszak polgári válságkezelés során megvalósuló rendjét tervezzük bemutatni. (Minősített időszakban - szükségállapot vagy rendkívüli állapot kialakulása esetén a békében elkülönülő katonai felderítő erők fokozottabb integrációja mellett valósul meg a KNBSZ és a HVK együttműködése, így a katonai vezetők tájékoztatása terén előtérbe kerül a parancsnoki rendszer.)

A béke vezetési rendszer működése mellett ezen időszak fő jellemzője, hogy már működnek a MH felderítő erői, a KNBSZ adatgyűjtő tevékenysége is fókuszá-

lódik, bekapcsolódnak a válságkezelésben résztvevő szervezetek (ENSZ, NATO, EBESZ, EU) tájékoztató kapacitásai és fokozottabb együttműködés jön létre.

Amennyiben a válságkezelést a NATO-, EU- parancsnokság irányítja, úgy a hírszerző/ felderítő támogatás terén annak következtében, hogy – a NATO, EU alapelveknek megfelelően – az előljáró parancsnoknak kell biztosítani az alárendelt parancsnok részére mindazon felderítő információkat, amelyek szükségesek a tevékenységéhez, és a saját felderítő erőkkkel nem szerezhetők meg. Ebben az esetben jelentősen javul az aktuális felderítési adatok biztosítása.

Természetesen jelentős eltérések tapasztalhatók az egyes válságok kezelésének információs támogatása terén. A magyar hírszerző/felderítő kapacitások elsősorban csak a szomszédos országokban, vagy a közeli régióban megvalósuló válságkezelést képesek közvetlenül támogatni. Egy nagyobb távolságban lefolytatott magyar részvételű válságkezelés során a hírszerzés/felderítés tekintetében csak fokozott nemzetközi együttműködéssel lehet kielégítően biztosítani a szükséges felderítési adatokat (ázsiai, vagy afrikai hadszínterek).

A válságok eredményes kezelése után – mikor is helyreáll a béke – az érintettek fontos feladata, hogy összegezzék a válságkezelés nemzetbiztonsági, hírszerzési/felderítési tapasztalatait, új és hatékony válságkezelési eljárások kidolgozását és bevezetését segítsék elő. Ugyanakkor továbbra is figyelemmel kell kísérnie a fejleményeket, de most már lecsökkentett kapacitással, a kialakult helyzet diktálta körülmények figyelembevételével.

Magyarország egyre több válságkezelésben vesz részt, halmozódnak tapasztalatai és egyre hatékonyabb módszerek és eljárások birtokába jut. NATO-, EU - tagságunkkal ezen képesség Magyarország nemzetközi megítélésének fontos értéktényezőjévé válik.

A NATO felderítéssel kapcsolatos követelményei, alkalmazott felderítő módszerei és eljárásai

Hazánk NATO, EU tagsága és nemzetközi szerepléseink egyre sürgetőbb feladattá teszik, hogy a szövetség és a közösség országaiban meghonosodott elvek és módszerek jellemezzék. A NATO, EU közös erőinek a Vegyes összetételű összhaderőnemi harci kötelék (Combined Joint Task Force CTJF) hadműveleti alkalmazása pedig megköveteli, hogy ott a felderítés egységes eljárások alapján történjen, mivel csak ez biztosítja a felderítési információk, adatok cseréjét, a felderítő erők egységes vezetését. Ebből egyértelműen következik, hogy a ma-

gyar erők részvétele esetén ugyanazokat az eljárásokat kell alkalmazni a parancsnoki munkában és a felderítő támogatás terén.

A rövid áttekintésével szeretnénk bemutatni az általunk korábban használt eljárások és fogalmak megfelelését, hogy kompatibilitás jöjjön létre a hírszerzés/felderítés területén is.

A hírszerzéssel/felderítéssel szemben támasztott NATO-, EU követelmények, a hírszerzés/felderítés általános feladatai

A különböző dokumentumokban megfogalmazásra került, hogy a szövetségeseknek napjainkban egy, a korábinál mind földrajzi, mind pedig funkcionális szempontból kiterjedtebb és átfogóbb felderítési potenciálra van szükségük, hogy az új stratégiákban meghirdetett célokat elérjék és a szükséges készenlét szintjét, képesek legyenek a jelentősen kiterjedt tényezőkben bekövetkező változásokhoz rugalmasan tovább alakítani. Alapvető fontosságú, hogy – a legfontosabb tendenciák és fejlődések alapos elemzésével és értékelésével megvalósuló – átfogó válságérzékelő és jelző potenciál álljon rendelkezésre. Ezen túlmenően szükség van nyelvtudásra, a szakmai ismeretek bővítésére is, mivel olyan kockázati tényezőket is figyelembe kell venni, mint pl. a terrorizmus, a szervezett bűnözés, vagy az irreguláris fegyveres csoportok. Fontos feladat továbbra is az ellenőrzések és a bizalomerősítő intézkedések további elemzése. A válságkörzetekben zajló cselekmények egyértelműen alátámasztják, hogy növekvő szükség van azon válságok létrejöttének és fejlődésének figyelemmel kísérésére, amelyeknél a NATO-, EU-nak stratégiai érdekei vannak. A fentiek fényesen bizonyítják, hogy a közösségi felderítéssel szemben nőtt az igény. A NATO, EU kibővítése ezt csak tovább erősíti.

A NATO átalakulása ellenére a felderítés feladatai szinte változatlanok maradtak:

- a válságok felismerése, jelzése;
- a felderítő erők vezetése;
- helyzetmegítélés és értékelés;
- alaphelyzet kidolgozása;
- hírszerzés, felderítés;
- elektronikai harc a vezetési rendszerek ellen;
- az információszerzés menedzselése;
- információelosztás a felhasználók felé;
- elhárítási és biztonsági feladatok.

A NATO-nak és az EU-nak a folyamatosan feldolgozott információk és adatok legfontosabb szállítói a tagállamok. A parancsnokságoknak és csapatoknak általában a nemzeti szolgálatok kiértékelte adatai állnak rendelkezésre. A válság kialakulásakor saját felderítő kapacitással is rendelkeznek, mivel ilyen esetben a korai előrejelző és felderítő repülőgépek (AWACS) hatáskörébe kerülnek. A közösségek a jövőben is rá lesznek utalva az egyes nemzeti felderítő szervezetek adataira, mindenekelőtt operatív és stratégiai területen.

Hazánk NATO, EU tagságával együtt járt a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok felértékelődése, és ebből fakadóan feladatai további növekedésével kell számolni, illetve kiemeltté válik a szövetség, közösség hírszerző/felderítő eljárásainak és adatainak fokozott védelme is.

A felderítési folyamat

A NATO csapatoknál a felderítés a parancsnoki munkához kapcsolódva egy olyan folyamat keretében valósul meg, melynek kezdetén a felderítés követelményeinek megfogalmazása, a végén pedig a tájékoztató munka áll, amely egyúttal új igények megfogalmazásának alapját is képezi. A felderítési folyamatért az adott szervezet felderítő törzsének főnöke felelős.

A felderítési ciklus első szakasza az irányítás

A felderítő törzs a parancsnok utasítása alapján meghatározza azokat az adatokat, amelyek megfelelnek a parancsnoki követelményeknek („információs követelmények”). Előkészíti a felderítési (adatgyűjtő) tervet, amely az információs követelmények és a rendelkezésre álló adatok alapján tartalmazza a felderítés objektumait (célpontjait). (A felderítési tervet helyettesítheti a harcmező felderítő előkészítési terve.) Megszabja a feladatokat a felderítő szervek részére és ellenőrzi a felderítő szervek hatékonyságát, esetleg pontosítja feladataikat.

A felderítő törzs a rendelkezésre álló információk alapján helyzetmegítélést végez, amelyet „felderítő értékelés” formájában biztosít a parancsnoknak. A felderítő értékelés az ellenség ismeretén alapul és az ellenség várható harcadata szemszögéből pontosítja a felderítő adatokat. Ha az ellenségnek több harcadata is lehetséges, úgy minden egyes feladathoz külön értékelést készítenek.

A felderítő értékelés szempontjai:

- a helyzet áttekintése az ellenség szemszögéből;
- a saját parancsnok harcfeladatának és a felderítés követelményeinek áttekintése az ellenség szempontjából;
- a lehetséges ellenséges harcfeladat értékelése;
- az ellenség képességeinek (csoportosítása, felszerelése, ellátása, támogatása) és lehetőségeinek (normál terep, időjárás, rendelkezésre álló idő) az erőviszonyok figyelembe vételével történő értékelése;
- a harctevékenység lehetséges lefolyása;
- az ellenség lehetséges tevékenységi irányainak elemzése;
- a legvalószínűbb tevékenységi irány kiválasztása (amennyiben ez nem lehetséges, a saját csapatok szemszögéből a legkedvezőtlenebbet választják ki);
- az ellenség várható tevékenységének megítélése;
- az ellenség legsebezhetőbb pontjainak és azon tényezőknek a kiválasztása, amelyek szándékának megghiúsítására a legalkalmasabbak.

A felderítő értékelés vagy megválaszol a parancsnok által felvetett kérdésekre, vagy megmutatja azokat a pontokat, ahol hiányok vannak az ellenség ismeretében. A hiányok lesznek a felderítő adatgyűjtési terv kiinduló pontjai.

A felderítő adatgyűjtési terv tartalmazza:

- fontossági sorrendben a felderítés feladatait, azok végrehajtási határidejét, kiemelve a külön megfogalmazott különleges igényeket;
- az összes felderítő szervet, feltüntetve azok feladatait;
- a jelentések idejét és formáját;
- az információszerzés helyzetét (milyen információk vannak, és melyeket kell még beszerezni);
- a felderítő szervek átcsoportosításának lehetőségét.

A felderítési ciklus második szakasza az adatgyűjtés

Tartalma az adat- és információforrások kihasználása. Folyamatosan össze kell vetni az előrejelzéseket a kapott információkkal és új feladatokat kell szabni. Az eredménytelen információforrások helyett másokat kell alkalmazni. A felderítő szervezeteknek fel kell ismerni az ellenség megtévesztési rendszabályait. Az adatgyűjtésnek biztosítani kell, hogy a felderítési adatok időben megérkezzenek a feldolgozó központba.

A felderítési ciklus harmadik szakasza a feldolgozás

A felderítési információk feldolgozásának módszerei az egybevetés, az értékelés, egységesítés, értelmezés és összesítés. (Ezek tartalmát az előzőekben már részletesen taglaltuk.)

A felderítési ciklus negyedik szakasza a tájékoztatás

A felderítési adatok ismertethetőek szóban, írásban, grafikus formában, elektronikus úton, illetve azok kombinációjával.

NATO-tájékoztatás elvei

Az egyes NATO országokban a katonai felső vezetők tájékoztatásának – a hagyományokból eredő – szervezeti keretei vannak. A NATO szabályozza, hogy az egyes nemzetek állami vezetése miként tájékoztatja a katonai vezetést. Ugyanakkor a NATO-csapatoknál a tájékoztatás általánosan elfogadott, egységes alapon történik.

Ennek megfelelően:

- a tájékoztatást időben és differenciáltan eljuttatják azokhoz, akiknek erre szükségük van;
- a titkosságnak (minősítésnek) megfelelően szabályozzák a hozzáférés lehetőségét.

A tájékoztatásnak tömörnek, pontosnak és lényegre törőnek kell lenni, amely egységes formában és az előírt rendszerességgel történik. A tájékoztatás során kiemelten kezelik az információvédelmet, a parancsnok számára a döntéshez szükséges tájékoztatást megadják, de nagy figyelmet fordítanak arra, hogy az információkhoz „illetéktelen” személy ne jusson hozzá. Ezt elsősorban úgy érik el, hogy önállóan működtetik a felderítő tájékoztató rendszert.

Összegzés

- 1) A katonai fenyegetettséggel is járó válságok kezelése keretében az ország információs képességén belül a hírszerzésre/felderítésre továbbra is meghatározó szerep hárul.⁹
- 2) Hazánk NATO, EU tagsága megerősíti, hogy a hírszerzés/felderítés legfontosabb feladata békeidőszakban a válságok felfedése és előrejelzése.
- 3) A NATO, EU közös válságkezelő akcióban való részvétel feltétele a NATO, EU országokban érvényes hírszerző/felderítő eljárási rend /doktrína/ követelményeinek a megfelelés, a hírszerző/felderítő adatszerző, adatfeldolgozó és tájékoztató eljárások módszerek átvétele és alkalmazása.
- 4) A magyar hírszerzés/felderítés szervezeti megosztottsága ellenére (KNBSZ, MH felderítő szervezetek) válságmentes időszakban a KNBSZ, MH és a HVK és a többi nemzetbiztonsági szolgálat szoros együttműködése révén képes a felelőségi körébe tartozó válságkezelés információs és felderítő támogatására.
- 5) A hírszerzés/felderítés keretében szükséges, és elengedhetetlennek látszik egy NATO, EU kompatibilis egységes hírszerző/felderítő, adatfeldolgozó és tájékoztató rendszer kialakítása.
- 6) A válságkezelés megköveteli, hogy az aktuális felderítő adatok biztosításának személyi és technikai feltételeit folyamatosan teremtsék meg, a válság elmélyülésével párhuzamosan pedig növeljék.
- 7) A válságkezeléssel összefüggő NATO, EU hírszerzési, felderítési követelmények, feladatok és eljárások bemutatása során nyilvánvalóvá vált, hogy egyes új eljárásokat értelmezéssel együtt be kell vezetni, ezeket a magyar felderítő rendszerben (doktrínában, szabályzatokban) rögzíteni kell, és át kell térni a meghatározások alkalmazására.
- 8) A magyar katonai felderítésnek, mindenekelőtt a KNBSZ-nek fel kell vállalnia a hadászati szintű támogatás hírszerzésen/felderítésen kívüli feladatait is, különösen azokban az esetekben, amikor katonai válságkezelésre nem a térségünkben, attól távolabb kerülnek magyar erők alkalmazásra. Ilyen lehet a térképész, a katonaföldrajzi támogató feladatok, a hadszíntér felderítő előkészítése stb. Ezen feladatok biztosítását csak fokozott nemzetközi együttműködés révén lehet elérni.

⁹ HETESY Zsolt: *Másodlagos nemzetbiztonsági kihívások. Hadtudomány 2013. 1-2. szám 29. o*

9) A katonai jellegű válságkezelés előtérbe kerülése megköveteli a végrehajtás tapasztalatainak elemzését, az értékelésből levont következtetések érvényesítését.

10) A hírszerzés/felderítés nemzetközi feladatainak kibővülése, a fokozott együttműködés és az adatok védelme megköveteli a mindenkori törvényi szabályozottságot.

Felhasznált irodalom

1. 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
2. Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája
http://www.honvedelem.hu/files/9/13818/nemzeti_katonai_strategia_f_eher_konyv.pdf, letöltve: 2013. február 22.
3. A NATO Közös Felderítési, Elhárítási és Biztonsági Doktrínája – Hírszerző Műveletek (AJP-2.1).
4. 234/2011. (XI. 10.) Korm. rendelet a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény végrehajtásáról
5. Budapest főváros védelmi bizottság szervezeti és működési rendje. Budapest főváros védelmi bizottság. V-B-117/00021-4/2012.
6. 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet - a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
7. 2011. évi CXIII. törvény - a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről
8. 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
9. Hazánk biztonsági helyzete a kihívások, valamint a nemzetbiztonsági tevékenység tükrében. Felderítők Társasága. 2010
10. Felderítők Társasága. 2011., 2012. évkönyv
11. Az elemző- értékelő munka elméleti és gyakorlati kérdései. NKE egyetemi jegyzet. 2011
12. Magyarország és a védelmi igazgatás rendszere. HM Védelmi Hivatal. Nemzeti Válságreakálási Rendszer alkotóelemei. Zrinyi Kiadó 2012
13. Dr. HAJMA Lajos, Dr. Héjja István: A katonai felderítés és a biztonság összefüggés-elmélete. Egyetemi jegyzet Bp. ZMNE. 2003
14. Dr. HÉJJA István: Védelmi tervezés és koordináció Budapest ZMNE. Egyetemi jegyzet. 2000
15. ILISICS Zoltán: Magyarország lehetséges szerepvállalása a béketámogató műveletekben – Új Honvédségi Szemle 2006/02.
16. KIS-BENEDEK J.: A felderítés szerepe a béketámogató műveletekben – Felderítő Szemle 2002/2.
17. KIS-BENEDEK J.: A válságkezelő műveletek és a felderítés – Felderítő Szemle 2003/4.